

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie: O historii doktryn politycznych i prawnych	11
Rozdział I. Starożytność	15
1. Starożytny Wschód	15
Homo sapiens. Ideologia monarchiczna. Mesjanizm i teokracja żydowska	
2. Narodziny myśli helleńskiej	19
Początki europejskiej kultury politycznej. W służbie arystokracji. Kompromis z demokracją. Sofistyka	
3. Demokracja ateńska	24
4. Krytyka demokracji. Platon	26
W epoce kryzysu państwa-miasta. Platon	
5. Synteza myśli helleńskiej: Arystoteles	30
Metoda badawcza. Państwo. Społeczeństwo i prawo	
6. Epoka hellenistyczna	34
Idea hellenistycznego władcy. Cynizm. Epikureizm. Stoicyzm	
7. Ideologia polityczno-prawna w Rzymie	39
Inspiracje hellenizmu. W okresie kryzysu republiki. Cicero. Ideologia Rzymu cesarskiego	
8. Wczesne chrześcijaństwo	43
Źródła ideowe. Ideologia Nowego Testamentu. Rozwój doktryny w II i III wieku. Chrystianizacja cesarstwa. Św. Augustyn.	
Rozdział II. Średniowiecze	51
1. Klimat ideowy epoki	51
Zasady światopoglądu chrześcijańskiego. Ewolucja konfliktów ideowych	
2. Wczesne średniowiecze	55
Doktryna imperialna Bizancjum. Kształtowanie się feudalnej ideologii w państwach „barbarzyńskich”. Idea cesarska i postępy doktryny kościelnej	
3. Papalizm	59
Spór gregoriański. Idea krzyżowa. Rozkwit teorii papalizmu w XIII wieku. Prawo kanoniczne i rzymskie w służbie papieskiej	
4. Uniwersalizm cesarski	62
5. Doktryna monarchii narodowej	64
Rozwój idei monarchicznej i teorii suwerenności państwa. Teoria reprezentacji	
6. Renesans XII i XIII wieku	68
Prerenesans. „Odkrycie Arystotelesa”. Awerroizm łaciński	
7. Tomasz z Akwinu	70
Podstawowe założenia tomizmu. Wiara a nauka. Społeczeństwo i państwo. Teoria prawa	
8. Ideologia kacerska	75
Średniowieczne herezje jako ideologie protestu społecznego i politycznego. Od bogumilów do Johna Wycliffe'a	

9. Epigoni i prekursorzy	77
Ferment ideowy wieku XIV. Koncyliaryzm. Nauka prawa. Occam. Dante Alighieri. Marsyliusz z Padwy	
Rozdział III. Odrodzenie	85
1. Humanizm	85
Założenia kultury renesansowej. Nurty dyskusji politycznej XVI wieku	
2. Machiavelli	88
Autor i jego dzieło. Świat, historia, człowiek. Dyktatura księcia. Technika rządzenia. Pochwała republiki	
3. Bodin	94
Doktryna francuskich legistów. Teoria suwerenności władzy państwowej	
4. Renesansowa utopia	97
5. Doktryny reformacji	100
Ogólna charakterystyka. Luther. Calvin. Münzer. Plebejski nurt reformacji	
6. Monarchomachowie	105
7. Myśl odrodzenia w Polsce	107
U progu złotego wieku. Ideologia wzmocnienia władzy królewskiej. Program egzekucji praw. Frycz Modrzewski. Ideologia polskiego arianizmu. Programy regalistyczno-senackie. Idea szlacheckiej dyktatury. Orzechowski	
Rozdział IV. Wiek XVII	115
1. Epoka i jej konflikty ideologiczne	115
2. Ideologia kontrreformacji	118
O przywróceniu jedności corpus christianum. Szkoła w Salamance	
3. Doktryna absolutyzmu monarchy	121
Historyczne przesłanki. Klasyczny absolutyzm francuski	
4. Szkoła prawa natury	124
Ogólna charakterystyka. Grotius. Pufendorf	
5. Utylitaryzm i demokracja polityczna	128
Spinoza. Rozwój teorii prawa natury. Teoria politycznej demokracji	
6. Programy polityczne w rewolucji angielskiej	130
Przesłanki historyczne. Program rojalistów. Independenci. Milton. Lewellerzy. Diggerzy. Winstanley	
7. Hobbes	135
Autor i jego dzieło. Natura ludzka. Stan natury. Powstanie państwa. Pochwała absolutyzmu.	
8. Narodziny burżuazyjnego liberalizmu. Locke	139
Sławna rewolucja. Stan natury. Prawo natury. Teoria umowy społecznej. Liberalne państwo	
9. Ideologia złotej wolności w Polsce	143
Pod rządami magnackich koterii. Zasady demokracji szlacheckiej	
Rozdział V. Oświecenie	149
1. Ogólna charakterystyka	149
Klimat ideowy. Tematy politycznej dyskusji	
2. Ideologia absolutyzmu oświeconego	152
3. Postęp filozofii prawa. Humanitaryzm prawniczy	154
4. Fizjokratyzm	156
5. Liberalizm arystokratyczny. Montesquieu	158
Kryzys ideologii absolutyzmu we Francji. Duch praw. Wolność. Zasada umiarkowania. Systematyka ustrojów państwowych. Podział władzy. Liberalizm arystokratyczny	

6. Rozwój zasad liberalizmu politycznego	163
Historyczne przesłanki. Voltaire. Diderot. Liberalizm w Anglii Smith	
7. Radykalizm mieszczańskiej demokracji. Rousseau	167
Rousseau. Etapy rozwoju ludzkości. Umowa społeczna. Zwierzchnictwo ludu. Teoretyk drobnomieszczaństwa	
8. Materializm i komunistyczna utopia	173
Materializm. Utopia społeczna. Meslier. Morelly. Mably	
9. Oświecenie w Polsce	177
Projekty reform w czasach saskich. Reformy okresu stanisławowskiego. Kollątaj. Staszic. Polscy jakobini	
10. Doktryna polityczna rewolucji amerykańskiej	183
11. Doktryny polityczne wielkiej rewolucji francuskiej	186
Zasady roku 1789. Ideologia jakobinów. Babuwizm. Ideologia bonapartyzmu	

Rozdział VI. Kapitalizm 195

1. Periodyzacja historii doktryn epoki kapitalizmu	195
2. Od Kongresu Wiedeńskiego do Manifestu Komunistycznego	196
Konflikty społeczne i polityczne. Systematyka doktryn	
3. Doktryna kontrrewolucji. Teokraci we Francji	200
4. Ewolucyjny konserwatyzm. Burke	202
5. Romantyzm polityczny w Niemczech	204
Romantyzm. Romantyzm polityczny	
6. Szkoła historyczna w prawoznawstwie	208
Ogólna charakterystyka. Historyzm. Teoria prawa. Konserwatyzm	
7. Ideowe podstawy kodyfikacji cywilnych	213
ABGB i szkoła egzegezy. Kodeks Napoleona	
8. Niemiecki idealizm i jego treści polityczne	216
Przebieg Oświecenia. Fichte. Hegel i zasady jego filozofii. Filozofia dziejów. Państwo	
9. Liberalizm polityczny	223
Ogólna charakterystyka. Constant. Bentham. Mill. Kierunki rozwoju	
10. Polska myśl społeczna i polityczna okresu powstań narodowych (1795-1863)	232
O wyzwolenie narodowe i społeczne. Doktryny reakcyjne. Nurt liberalny. Doktryny demokratyczne. Dembowski i Kamiński.	

Rozdział VII. Socjalizm i nacjonalizm 241

1. Klimat ideowy w latach 1848-1918	241
Gospodarka, nauka, technika. Nacjonalizm. Kolonializm a kwestia socjalna. Ruch robotniczy i kariera myśli socjalistycznej. Systematyka doktryn	
2. Socjalizm utopijny	247
Źródła. Ogólna charakterystyka. Saint Simon i saintsimonizm. Fourier. Owen	
3. Ideologia rosyjskich rewolucyjnych demokratów	253
Historyczne przesłanki. Radiszczew. Rewolucyjni demokraci	
4. Marksizm	255
Marks i Engels. Źródła ideologiczne marksizmu. Materializm dialektyczny. Materializm historyczny: a) sfery życia społecznego, b) klasy i walki klasowe, c) państwo i prawo, d) rewolucja, e) rola jednostki i mas w historii, f) świadomość społeczna. Kierunki rozwoju. Sukcesy i porażki	
5. Pozytywizm i pozytywizm prawniczy	269
U źródeł pozytywizmu. Pozytywizm prawniczy	
6. Rozwój i zmierzch liberalizmu	271
Ogólna charakterystyka. Faguet	
7. Darwinizm społeczny, rasizm i nacjonalizm	273
Rozwój socjologii. Comte. Spencer. Gumplowicz. Durkheim. Pareto. Gobineau. Lapouge. Chamberlain. Nietzsche	

8. Katolicka doktryna społeczna	281
W obronie legitymizmu. I Aggiornamento Leona XIII	
9. Reformistyczne nurty doktryn socjalistycznych	287
Lassalle. Socjalizm „z katedry”. Fabianie, proudhoniści i blankiści. Rozwój konfliktów ideowych	
10. Rewizjonizm	290
Przesłanki historyczne. Bernstein	
11. Anarchizm	294
Źródła. Ogólna charakterystyka. Proudhon. Bakunin. Kropotkin. Epigoni	
12. Syndykalizm	297
Źródła. Ogólna charakterystyka. Sorel	
13. Polska myśl politycznoprawna w latach 1864-1939	299
Od pozytywizmu do ideologii narodowej. Myśl państwowa w Drugiej Rzeczypospolitej	

Rozdział VIII. Demokracja i liberalizm a komunizm i faszyzm. 309

1. Charakterystyka okresu 1918-1945 i systematyka wykładu	309
Konflikty polityczne i społeczne. Klimat intelektualny. Systematyka wykładu	
2. Postępy i kryzys idei liberalno-demokratycznych do 1945 roku	312
Demokracja w okresie międzywojennym. Liberalizm socjalny.	
3. Ideologia komunizmu - leninowska wersja marksizmu	317
Życie i działalność Lenina. Lenin a marksizm. Leninowska koncepcja partii. Rewolucja proletariacka i warunki jej powodzenia. Lenin o dyktaturze proletariatu, państwie i prawie. Spadkobiercy leninizmu: Stalin i Trocki	
4. Ideologia faszyzmu	328
Wieloznaczność terminu „faszyzm”. Ruchy faszystowskie. Ideologia faszyzmu - ogólna charakterystyka i źródła. Negacje faszystowskie. Nacjonalizm, rasizm, antysemityzm. Darwinizm społeczny i pochwała wojny. Program społeczny faszyzmu. Państwo, dyktator i prawo. Dyskusja nad istotą i przyczynami faszyzmu. Neofaszyzm	
5. Doktryny autorytarne	338
6. Kościół katolicki wobec problemów politycznych i społecznych pierwszej połowy XX wieku	339
Kościół a procesy laicyzacji i demokratyzacji. Nauka Kościoła o komunizmie i faszyzmie. Encyklika „Quadragesimo Anno”	

Rozdział IX. Ideologie i doktryny po drugiej wojnie światowej 345

1. Od rywalizacji systemów do idei jedności kontynentów	345
Ład jałtański i jego załamanie: 1945-1989. Rozwój nauki i techniki. Konflikty ideowe i systematyka wykładu.	
2. Krytyka totalitaryzmu jako teoretyczna podstawa ideologii demokratycznych	348
Pojęcie totalitaryzmu. Źródła totalitaryzmu według Hanny Arendt. Karl Popper w obronie społeczeństwa otwartego. Apologia wolności i demokracji - Raymond Aron. Polityczna funkcja krytyki totalitaryzmu.	
3. Ideologia komunizmu powojennego	352
Doktryna „realnego socjalizmu”. Eurokomunizm. Chiński wariant komunizmu - maoizm.	
4. Marksizm jako teoria intelektualistów	356
Szkoła frankfurcka. Teoria krytyczna. Herbert Marcuse i Nowa Lewica. Jürgen Habermas. Perspektywy marksizmu.	
5. Teorie konwergencji - alternatywa wobec marksistowskiej teorii rozwoju społecznego	359
Ogólna charakterystyka. James Burnham o rewolucji menadżerskiej. Wizje społeczeństwa przyszłości. Ocena.	
6. Ewolucja liberalizmu socjalnego: doktryna państwa dobrobytu	361
Przesłanki historyczne. Pojęcie państwa dobrobytu. Teoretycy: Gunnar Myrdal i Kenneth Galbraith. Próba oceny.	
7. Socjaldemokracja po roku 1945	364
Powstanie i program Międzynarodówki Socjalistycznej. Najważniejsze partie socjaldemokratyczne Europy i ich polityka.	
8. Teoria sprawiedliwości Johna Rawlsa - intelektualne zasadnienie liberalnej demokracji	367
Renesans koncepcji umowy społecznej. Równość jako element umowy. Ograniczenie nierówności. Znaczenie teorii Rawlsa.	

9. Ideologie krajów Trzeciego Świata	369
Uwarunkowania historyczne. Wpływy komunizmu. Socjalizm indyjski. Socjalizm afrykański. Islam jako ideologia polityczna.	
10. Odrodzenie idei liberalnych: od neoliberalizmu po liberalizm konserwatywny	375
Neoliberalizm. Socjalne państwo prawne. Friedrich August von Hayek. Rozkwit liberalizmu ekonomicznego. Amerykański radykalny liberalizm: Robert Nozick. Podsumowanie.	
11. Nauka społeczna Kościoła katolickiego po II Soborze Watykańskim	383
Znaczenie Soboru watykańskiego w dziejach Kościoła. Personalizm chrześcijański. Sprawiedliwy ład społeczny według magisterium Kościoła. Kościół o pracy ludzkiej. Preferowany system społeczno-gospodarczy. Encyklika „Centesimus Annus”. Sprawiedliwy ład międzynarodowy. Nauka Kościoła o państwie i prawie.	
Rozdział X. Rozwój teorii i filozofii prawa w XX wieku.	395
1. Między pozytywizmem a prawem natury	395
Uwagi wstępne. Systematyka rozdziału.	
2. Pozytywizm prawniczy na przełomie wieków	396
Pozytywizm w prawoznawstwie a pozytywizm prawniczy. Tradycja pozytywizmu anglosaskiego: John Austin. Pozytywizm prawniczy w Niemczech i jego ewolucja. Rudolf von Ihering - krytyk formalizmu prawniczego. Podsumowanie.	
3. Normatywizm - czysta nauka prawa Hansa Kelsena	402
Teoria normatywizmu. Krytyka normatywizmu. Kelsen o demokracji i sprawiedliwości.	
4. Prawo natury o zmiennej treści - Rudolf Stammler	406
5. Psychologizm w nauce prawa - Leon Petrażycki	407
6. Amerykański realizm i funkcjonalizm prawniczy w XX wieku	410
Przesłanki historyczne i filozoficzne. Oliver Wendell Holmes. Realizm prawniczy. Prawo jako instrument inżynierii społecznej - Roscoe Pound.	
7. Solidarność społeczna jako podstawa prawa - Leon Duguit	414
8. Teoria prawa w nazistowskich Niemczech i faszystowskich Włoszech	416
Krytyka legalizmu i legitymizmu władzy państwowej. Nauka prawa w nazistowskich Niemczech. Włoska nauka prawa pod rządami faszyzmu.	
9. Teoria prawa w ZSRR i w państwach „realnego socjalizmu”	419
10. Renesans koncepcji prawa natury po II wojnie światowej	421
Uwarunkowania. Prawo i idea prawa Gustawa Radbrucha. Koncepcja formalnego prawa natury L.L.Fullera.	
11. Najnowsze tendencje w dyskusji nad istotą prawa	426